

ALMANYA'YA TÜRK GÖÇÜ SERÜVENİ VE EĞİTİM SORUNLARINA ELEŞTİREL BAKIŞ

THE EXPERIENCE OF TURKISH MIGRATION TO GERMANY AND A CRITICAL OVERVIEW OF THE EDUCATIONAL ISSUES

Prof. Dr. İlyas ÖZTÜRK

Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, ozturk@sakarya.edu.tr, Sakarya-Türkiye

ÖZET

“Gurbet acı Vatan “ Almanya’ya yaklaşık altmış yıl önce yoğun bir şekilde göç eden Türk vatandaşlarımız, içinde sakladıkları bu duygu ile yaşamışlar ve birçoğu da hala yaşamaktadır. İnsanlarımız sadece gurbet yükünü taşımakla kalmamış, zamanla oluşan sosyal ve kültürel sorunlarla da mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Bu sorunların başında eğitim konusundaki eksikliklerinin beraberinde getirdiği sosyal uyumsuzluklar gelmektedir.

Bu çalışmada, göç sonrası Almanya’da yaşayan Türk gençlerinin sorunları yanında, anadil edinimi konusundaki açmazlıklar ve sosyal problemler irdelenecektir.

Gençlerin uyum sağlamadaki sorunlarının başında Almancaya ve kendi anadillerine yani Türkçeye tam olarak vakıf olamayışları geliyor. Başladıkları okulları bitirmemiş olmak; akabinde iyi bir iş sahibi olamamak, aileye bağımlı olmak, Türk gençlerini giderek bir çıkmaza ve bunalıma sürüklemektedir.

Oysa Avrupa’da yetişen ve yaşayan Türk gençleri zekâlarını kullandıkları ve kendilerine fırsat verildiği takdirde, en verimli ve üretken yerlere gelebilecek yeteneğe sahiptirler. Bu yeteneklerini bugün çeşitli sektörlerde göstermektedirler. Göçmen Türk gençlerinin başarı yolunu bulabilmeleri için, öncelikle aileler bilinçli bir şekilde onları yönlendirmeli ve bu konuda (Baş)konsolosluklardan ve STK’dan destek görmelidirler. Çalışmamızda bu konular irdelenmektedir. Diğer taraftan, buradaki görüş ve değerlendirmelerim büyük ölçüde Almanya gözlemlerime ve deneyimlerime dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: göç, eğitim sorunları, anadil, Türkçe, Almanca, işsizlik.

ABSTRACT

Turkish citizens who heavily migrated to Germany approximately sixty years ago lived in the feeling of “the bitterness of homesickness” and many of them still experience that feeling. They not only carried the burden of homesickness but also had to struggle with the social and cultural problems that have arisen over time. And the social discrepancies due to the deficiencies in education are among the primary problems.

This study scrutinizes the problems of Turkish young people living in Germany after migration as well as their difficulties in the acquisition of the mother language and their social problems.

The problems such as failing to graduate from the schools they started, failing to have a good job in the future and being dependent on the family (unemployment) drag Turkish young people increasingly into a deadlock and depression.

This situation pushes them out in the society and causes them to become an irritable youth. Both German and Turkish societies are disturbed by this negative process.

However, Turkish young people who grow up and live in Europe have the talent to advance to the most efficient and productive positions in case they use their intelligence and they are given the opportunity. Today, they show their talent in various sectors.

In order for the Turkish migrant youth to be able to find a way to succeed, their families must first consciously guide them, and they should be supported by consulates (general) and NGOs. These topics are discussed in this study. On the other hand, the opinions and reviews stated here are based on my own experience and observation in Germany.

Keywords: Migration, educational issues, mother language, Turkish, German, unemployment.

1. GİRİŞ

Göç ve sığınma politikaları günümüzde çok konuşulan ve tartışılan konuların başında gelmektedir. Türk işçilerinin Avrupa'ya özellikle Almanya'ya gidişleri sosyal yaşam standartlarını düzeltmek içindi. Kısa zamanda da dönmek arzusunda idiler. Avrupa'nın da beklentisi bu doğrultuda idi. Ama iş hiç de öyle olmadı. Gidenler orayı ikinci bir vatan olarak kabul ettiler, iş kurdular, dernek yönettiler, politikaya atıldılar ve kendi başlarının çaresine baktılar.

İşçilerimizin bu göç serüveni sürecinde taraf olan devletler tarafından destek verilemedi. Bir tarafın "döviz getiren vatandaş"; diğer tarafın "iş gücü" olarak gördüğü bu insanlar, sosyal yaşamlarını kendi başlarına kurma ve yürütme durumunda kaldılar. Bunun sonucu olarak, sorunlar giderek büyüdü ve bugünkü hale geldi.

Altmışlı yıllarda, Yugoslavya bile Avrupa'ya gönderdiği işçi gruplarında bir din adamı bir de öğretmen görevlendiriyordu. Türk işçileri böyle bir destekten mahrum kaldıkları için, çocukları yerel eğitime entegre olmakta zorluk çektiler. Almanca bilgisini kazanamadılar; çoğu eğitime devam edemeyip babaları gibi işçi olmaktan kurtulamadı. Çok azı bu olumsuzluktan kurtulup sonradan gelen nesli eğitimi, itibarlı, meslek sahibi yapabildi.

Dini bilgilerinin de çoğu zaman merdiven altı hizmetlerden almak zorunda kaldılar. İbadetlerini bodrumlarda, izbe yerlerde yerine getirmek zorunda kaldılar. Bu konuda Alman işverenlerin çoğunun kolaylıklar gösterdiğini burada belirtmek isterim.

İşçi vatandaşlarımızın çocuklarının anadillerini öğrenmeleri için diğer göç veren ülkeler gibi köklü bir anlaşma yapılamadığından bugün Türk çocuklarının anadil öğrenme sorunları yaşanmaktadır.

Başlangıçta, Alman hükümetini bağlayan anadil öğretme konusunda bir anlaşma olmadığı için, "Günlük örgün eğitim içinde anadil olarak Türkçe öğretmek zorunda değiliz, ancak sınıf kiralamak şartı ile bu dersi kültür programları çerçevesinde verebilirsiniz" görüşünü savundular.1977 yılında karşılıklı anlaşmalar yapılmasına rağmen bu tutumlarının bugün de devam ettiğini görmekteyiz.

2. TÜRK GÖÇMENLERİNİN SORUNLARI

Salt geçim standartlarını düzeltmek ve bir an önce yurda dönmek arzusu ile Avrupa'ya giden Türk göçmenlerinin sorunları giderek artmakta idi. Yabancı dil sorunundan dolayı Alman makamları ile iletişim sorunu yaşarlarken, konsolosluklarda karşılaştıkları sıkıntılar bu insanlarımızı giderek geriyordu. Türk konsoloslukların çevresinde oluşan işçi kuyrukları yıllarca bir eziyet ve utanç görüntüsü vermiştir.

Son yıllarda bu görüntü ortadan kalktı ve vatandaş rahatça işini, sorunlarını çözebilir hale gelmiştir. Diğer taraftan, eğitim düzeylerinin düşük olmasından dolayı çocuklarını, kreşlere (Kindergarten) verme gereğinin bilincinde değillerdi ve bu tutumları çocukların geleceğini büyük ölçüde olumsuz etkiliyordu ve etkileyecekti.

Tüm bu zorluklara ve imkânsızlıklara rağmen Türk işçisi kendi başına bugünkü kazanımlarını elde etmiştir. Almanya bunlar sayesinde yüksek bir katma değer kazanmıştır, ancak bunun karşılığını hala verememektedir (ötekileştirme, aşağılama ve ayrımcılık vb.).

Alman firmalarında çalışan yabancıların çoğunu Türk kökenli gençlerin oluşturması vatandaşımızın özellikle son kuşakta büyük atılım ve açılımlar yaptığını göstermektedir.

Almanya'ya işçi göçü her ne kadar 50'li yıllarda başlamış olsa bile, I. Dünya Savaşı'ndan önce de Almanya'da işçilerimizin bulunduğunu kaynaklardan öğreniyoruz. Almanya ile 250 yıllık ilişkilerimizin ve geçmişimizin olduğunu düşünürsek bunun çok doğal olduğunu söyleyebiliriz (1913 yılında 1301 Türk, 1917 yılında 2046 Türk, 1925 yılında 1164 Türk). Bu arada savaş yıllarında Almanya'da Türk vatandaşlarının bulunduğunu Berlin, Hannover ve Münih'te bulunan özel mezarlıklardaki kabirler göstermektedir. Türk-Alman ilişkileri ve tanışma döneminin Haçlı

seferlerine kadar dayandığını da tarihi kaynaklardan öğrenmekteyiz. Öte yandan 1907 yılında Almanya’da 8000 dolayında Türkün yaşadığı belgelerde gösterilmektedir (Çelik, 2013:232-256).

1957, 1960,1961 yıllarında Türk-Alman iş gücü anlaşmaları imzalanmış ve giderek işçi alım şartları ve kotaları genişletilmişti. Özellikle 1961 yılında imzalanan 12 maddelik anlaşma, gelecek 50 yılda Türk işçilerinin büyük bir kısmını etkileyecek şekilde kaleme alınmıştı.

Foto: Bundesbildstelle Bonn. Türk-Alman Sosyal Güvenlik Anlaşması 30.04.1964 tarihinde Bonn’da imzalandı.(Soldan sağa: Türk Sosyal Güvenlik Kurumu Müdürü Soykan, Alman Dışişleri Bakanlık Müsteşarı von Haeften, Federal Çalışma Bakanlık Müsteşarı Dr. Jantz; sol arkada: T.C. Elçiliği Çalışma Ataşesi Dr. Bekam Bilaloğlu) (Borsdorf, 1998: 83).

Almanya nüfusunun beşte birinin göçmen olduğu gerçeğinden hareket edersek, göçmen sorununu en fazla yaşayan Avrupa ülkelerinin başında geldiğini söyleyebiliriz. Almanya bu sorun ile yüzleşmeli ve sorunları insani yönden çözüme yolları aramalıdır. Geç olmasına rağmen entegrasyon yönünde önemli adımlar atılabilir. Her iki ülke için bu gibi girişimler, büyük kazanımlar ve açılımlar getirebilir.

3. TÜRK ÇOCUKLARININ VE GENÇLERİNİN EĞİTİM SORUNLARI

İşçilerimizin çalışma koşulları hakkında 1957 yılından sonra, birçok yenilikler getiren anlaşmalar yapılmış, ancak bunlar içinde “Türkçe Anadil Öğrenimi” konusunda kesin bir madde yer almaması dikkati çekmektedir.

Göçün başlamasından yaklaşık 25 yıl sonra da olsa (1977), Türk çocuklarının Türk dilini, Türk kültürünü geliştirmek, milli duygularını pekiştirmek, kişilik gelişimi ile buldukları ülkeye uyumlarını sağlamak amacıyla 1973 yılından itibaren Türkçe-Türk Kültürü dersleri vermek üzere Türk öğretmenler atanmaya başlanmıştır. Diğer taraftan Avrupa Birliği Komisyonu 25 Haziran 1977 tarih ve 486 sayılı kararı ile Türkçe-Türk Kültür Derslerinin verilmesine yasal dayanak hazırlamıştır. Yine aynı şekilde Alman Federal Cumhuriyeti Anayasasının 6. maddesinin 2. fıkrası da bu derslerin verilmesinin yasal dayanağını oluşturmaktadır.

Tablo 1: Almanya Federal Cumhuriyetindeki Türk Öğrenci ve Vatandaşları Hakkında İstatistik Bilgileri (Ocak 2018)

Eyaletler	İlkokul	Orta Okul	Lise	Meslek lisesi/ okulu	Diğer/ förderschule	Toplam	Vatandaş
Berlin	2.534	2.954	1.637	2.425	254	9.804	267.180
Baden Württemberg	4.227	9.685	2.422	18.400	1.567	36.301	262.094
Aşağı saksonya	16.120	-	18.516	4.812	-	39.448	95.740
Bremen	1.999	-	542	1.389	-	3.930	25.575
Saksonya Anhalten	128	-	29	30	-	187	2.207
Bavyera	2.235	5.690	1.611	11.209	686	21.431	420.000
Rheinland-pfalz	1.035	2.272	503	4.326	218	8.354	62.419
Saarland	559	451	118	603	52	1.783	11.830
Hamburg	3.224	3.389	893	1.416	-	8.922	53.038
Schleswig Holstein	2.797	2.229	526	730	-	6.282	32.517
Kuzey Ren Vestfalya	6.144	21.114	7.713	22.478	-	57.449	505.531
Hessen	1.636	3.864	2.786	8.931	619	17.836	300.000
Toplam	42.638	51.648	37.296	76.749	3.396	211.984	2.038.131

4. TÜRKÇE VE TÜRK KÜLTÜRÜ DERSİNE KATILAN ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMENLER İLE İLGİLİ İSTATİSTİKSEL BİLGİLER

Tablo 2: Mahallen Atanan Öğretmenler Tarafından Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Verilen Öğrenci Sayıları ile Okul ve Sınıf Sayıları (Eylül 2017)

	Ataşelik Görev Bölgesi	Mahalli Makamlarca Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Verilen Öğrenci Sayıları	Mahallen Atanan Öğretmen Sayısı	Okul Sayısı	Sınıf Sayısı
1.	Berlin	-	-	-	-
2.	Düsseldorf	8.531	115	133	353
3.	Essen	11.570	148	194	541
4.	Köln	9.979	203	233	670
5.	Münster	7.062	81	132	300
	KRW Toplam	37.142	547	692	1.864
6.	Hamburg	Bilgi yok	44	Bilgi yok	Bilgi yok
7.	Hannover	6.078	54	Bilgi yok	Bilgi yok
8.	Karlsruhe	-	-	-	-
9.	Mainz	7.410	75	248	490
10.	Münih	-	-	-	-
11.	Frankfurt	5.450	50	189	Bilgi yok
12.	Nürnberg	-	-	-	-
13.	Stuttgart	-	-	-	-
	Toplam	56.080	770	1.129	2.354

Almanya'nın (NRW) Nordrhein -Westfalen bölgesinde Türklerin yoğun olmasından dolayı tüm Almanya'da eğitim gören Türk öğrencilerinin yarısından fazlası bu bölgede bulunmaktadır.

Tablo 3: Ataşelik Bölgelerine Göre Eğitim-Öğretim Verileri

	Ataşelik Görev Bölgesi	MEB Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğrenci Sayıları	MEB Öğretmen Sayısı	Okul Sayısı	Sınıf Sayısı
1.	Berlin	2765	53	116	174
2.	Düsseldorf	-	-	-	-
3.	Essen		5 (Dortmund Türk Eğitim Merkezi)		
4.	Köln	-	-	-	-
5.	Münster	-	-	-	-
	KRW Toplam	-	5	-	-
6.	Hamburg	2.242	54	65	55

7.	Hannover	910	14	42	42
8.	Karlsruhe	8.730	117	536	857
9.	Mainz	672	15	58	108
10.	Münih	3.987	43	251	378
11.	Frankfurt	2.465	44	166	Bilgi yok
12.	Nürnberg	1.665	25	159	159
13.	Stuttgart	12.458	162	719	862
	Toplam	35.894	532	2.112	2.635

5. ALMAN OKULLARINDA OKUYAN TÜRK ÖĞRENCİLERİN GENEL DURUMU

Tablo 4: Genel ve Meslek Okullarındaki Öğrenci Sayıları

Bildungsbereich/Schulart (Okul Türü)	Schüler/innen insgesamt (Toplam Öğrenci Sayısı)			Weibliche (Kız)	Deutsche (Alman)	Ausländische	Yabancı
	Vorjahr (Bir önceki sene)	Berichts-jahr (Geçerli Yıl)	Veränderung zum Vorjahr (Geçen seneye göre değişim oranı)	Birlikte	Anteil an insgesamt (Toplama göre oranı)	Zusammen (Birlikte)	Anteil an insgesamt (Toplama göre oranı)
	Absolut (kesin sayı)	%	Absolut (kesin sayı)	%	Absolut (kesin sayı)	%	Absolut (kesin sayı)

Tablo 5: Allgemeinbildende Schulen (Genel Okul Türleri)

<i>Vorschulbereich (Okul Öncesi)</i>	26 721	26 964	0,9	10 978	40,7	22 731	84,3	4 233	15,7
Vorklassen (Ana Sınıfı)	10 350	10 720	3,6	5 250	49,0	9 438	88,0	1 282	12,0
Schulkindergärten (Etüt)	16 371	16 244	- 0,8	5 728	35,3	13 293	81,8	2 951	18,2
<i>Primarbereich (İlköğretim Birinci Kademe)</i>	2789246	2 807 106	0,6	1 378 174	49,1	2 572 335	91,6	234 771	8,4
Grundschulen (İlkokul)	2708752	2 715 127	0,2	1 332 689	49,1	2 488 165	91,6	226 962	8,4
Integrierte Gesamtschulen (Entegre Karma Okullar)	54 873	65 866	20,0	32 310	49,1	58 602	89,0	7 264	11,0
Waldorfschulen (Waldorf Okulları)	25 621	26 113	1,9	13 175	50,5	25 568	97,9	545	2,1
<i>Sekundarbereich I (İlköğretim İkinci Kademe)</i>	4 189 119	4 150 099	- 0,9	2 023 839	48,8	3 822 459	92,1	327 640	7,9
Schulartunabhängige Orientierungsstufe (Oryantasyon Sınıfı)	99 281	100 851	1,6	48 557	48,1	90 682	89,9	10 169	10,1
Hauptschulen (İlkokul İkinci Kademe)	507 502	466 323	- 8,1	202 014	43,3	369 612	79,3	96 711	20,7
Schularten mit mehreren Bildungsgängen (Çok programlı Okullar)	477 102	498 786	4,5	229 608	46,0	469 170	94,1	29 616	5,9
Realschulen (ortaokul)	950 706	899 853	- 5,3	440 559	49,0	836 896	93,0	62 957	7,0

Gymnasien (Lise)	1 432 241	1 418 216	- 1,0	738 645	52,1	1 364 429	96,2	53 787	3,8
Integrierte Gesamtschulen (Entegre Karma Okul)	660 378	704 779	6,7	334 382	47,4	636 636	90,3	68 143	9,7
Freie Waldorfschulen (Waldorf Okulları)	41 775	41 664	- 0,3	21 721	52,1	40 939	98,3	725	1,7
Abendhauptschule n (Akşam İlkokul ikinci kademe)	977	924	- 5,4	391	42,3	524	56,7	400	43,3
Abendrealschulen (Akşam ortaokulu)	19 157	18 703	- 2,4	7 962	42,6	13 571	72,6	5 132	27,4
<i>Sekundarbereich II (Orta Öğretim)</i>	<i>1 026 572</i>	<i>1 022 804</i>	<i>- 0,4</i>	<i>545 544</i>	<i>53,3</i>	<i>964 692</i>	<i>94,3</i>	<i>58 112</i>	<i>5,7</i>
Gymnasien (lise)	872 305	863 011	- 1,1	461 991	53,5	820 970	95,1	42 041	4,9
Integrierte Gesamtschulen (Entegre Karma Okul)	105 945	112 954	6,6	60 566	53,6	101 235	89,6	11 719	10,4
Freie Waldorfschulen (Waldorf Okulları)	15 544	15 785	1,6	8 425	53,4	15 445	97,8	340	2,2
Abendgymnasien (Akşam Lisesi)	16 203	15 162	- 6,4	7 380	48,7	12 916	85,2	2 246	14,8
Kollegs (Kollejler)	16 575	15 892	- 4,1	7 182	45,2	14 126	88,9	1 766	11,1
<i>Keinem Bereich zugeordnet (Hiç Bir Kategoriye girmeyenler)</i>	<i>335 008</i>	<i>328 088</i>	<i>- 2,1</i>	<i>116 505</i>	<i>35,5</i>	<i>291 303</i>	<i>88,8</i>	<i>36 785</i>	<i>11,2</i>
Förderschulen (Özel Eğitim Okulları)	335 008	322 343	- 3,8	114 037	35,4	291 048	90,3	31 295	9,7
Keine Zuordnung zu einer Schulart möglich ¹ (Hiçbir kategoriye girmesi mümkün olmayanlar)	-	5 745	-	2 468	43,0	255	4,4	5 490	95,6
Insgesamt	8 366 666	8 335 061	- 0,4	4 075 040	48,9	7 673 520	92,1	661 541	7,9

Tablo 6: Berufliche Schulen (Meslek Okulları)

Teilzeit-Berufsschulen (Yarı zamanlı)	1 444 086	1 423 898	- 1,4	542 747	38,1	1 305 824	91,7	118 074	8,3
Berufsvorbereitung sjahr ² (Meslek Hazırlık Yılı)	53 201	80 796	51,9	25 420	31,5	40 824	50,5	39 972	49,5
Berufsgrundbildungsjahr in vollzeitschulischer (Tam Zamanlı Temel Meslek Eğitimi Yılı)	29 963	6 984	- 76,7	1 581	22,6	6 397	91,6	587	8,4
Berufsaufbauschulen (Geliştirici Meslek Okulları)	298	236	- 20,8	61	25,8	184	78,0	52	22,0
Berufsfachschulen (Branş meslek Okulu)	425 991	431 689	1,3	243 128	56,3	375 007	86,9	56 682	13,1
Berufsoberschulen/ Technische Oberschulen (Meslek Lisesi ve Teknik Lisesi)	20 739	19 166	- 7,6	7 889	41,2	17 973	93,8	1 193	6,2

Fachgymnasien (Branşa Dayalı Lise)	189 967	194 716	2,5	103 105	53,0	182 527	93,7	12 189	6,3
Fachoberschulen (Branş Meslek Lisesi)	139 630	139 579	- 0,0	73 102	52,4	126 719	90,8	12 860	9,2
Fachschulen (Branş Okulları)	193 418	191 039	- 1,2	100 770	52,7	183 345	96,0	7 694	4,0
Fachakademien/Be rufsakademien Meslek Akademisi	8 746	8 851	1,2	7 433	84,0	8 266	93,4	585	6,6
Toplam	2 506 039	2 496 954	- 0,4	1 105 236	44,3	2 247 066	90,0	249 888	10,0
Schulen des Gesundheitswesens (Sağlık Okulları)	152 910	153 036	0,1	117 788	77,0	137 626	89,9	15 410	10,1

(Buradaki tablolar ve verilerin temininde gösterdiği duyarlılık ve yardımlarından dolayı T.C. Berlin Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliğine teşekkür ederim.)

Türk dilini, Türk kültürünü öğretmek için açık seçik maddeler ve kararlar olmasına rağmen, başlangıçta yerel yönetimler, daha sonra merkezi hükümet bu derslerin örgün eğitim içerisinde yani haftalık ders programında değil, kültürel bir etkinlik gibi sınıf kirası ve çocukların sigortalması gibi yaptırımlardan sonra verilebileceğinde ısrar etmektedirler.

Oysa anadilini iyi öğrenen çocukların yabancı dili daha iyi öğrenebileceği bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Bunun yabancı öğrencilerin entegre olmasını sağlamada büyük katkısı olacağı da bir gerçektir. Bugün yabancıların özellikle Türklerin entegre olmakta zorluk çektiklerini ısrarla dile getiren Alman makamlarının bu gerçeği göz ardı ettikleri görülmektedir. Bu olumsuzlukta Türk tarafının da ihmalleri vardır. Göçün başlamasından 25 yıl sonra Türkçe ve Türk Kültürü derslerinin verilmesi konusunda karar alınmış olması çok geç kalınmış bir durumdur.

Üstelik yukarıda belirtilen Federal Almanya yasasında ve AB Parlamentosunun almış olduğu kararlarda Türk tarafının daha etkin olması beklenirdi. Diğer göç veren ülkeler arasında en fazla yabancı statüde vatandaşı (yaklaşık 3 milyon) olan Türkiye'dir. Almanya'da çok küçük azınlıkta olan bazı gruplara kendi dillerini öğrenme fırsatlarının ve ortamlarının tanındığına da tanık olduk.

Tedbirlerin ve önlemlerin alınmasında geç kalınmasına rağmen bu alanda bir değerlendirme yapmak ve bir yol haritası oluşturmak adına ilk kez 2015 yılında geniş kapsamlı bir toplantı yapılmıştır.

Stuttgart Başkonsolosluğu Eğitim Ataşeliğinin organizasyonu ile Feuerbach'da Türk STK temsilcileri, öğretmenler, veliler ve öğrencilerle bir araya gelinerek toplantı yapılmıştır. Stuttgart Başkonsolosu Ahmet Akıntı, Stuttgart Eğitim Ataşesi Doç. Dr. Mehmet Canbulat, Münih Eğitim Ataşesi Prof. Dr. İlyas Öztürk, Karlsruhe Eğitim Ataşesi Gürkan Avcı ve Berlin Eğitim Müşaviri Prof. Dr. Cemal Yıldız'ın katıldığı toplantıda tüm eğitim bileşenleri olarak eğitimde nicelik ve nitelik konuları konuşuldu, eğitimde yeni bir atılım ve seferberlik başlatılması yönünde önemli konular istişare edildi (KEUK toplantısı).

Ele alınan konular görüşmeye açılmış ve iki günlük çalıştıydan sonra yapılacak yenilemeler ve alınacak tedbirler kapsamında kararlar alınmıştır.

Tespit edilen konular arasında olumlu ve olumsuz yönler de vardır:

- ✓ Türk öğrencilerin Alman okullarındaki başarı durumunun düşük olduğu gözlemlenmiştir.
- ✓ Türkçe ve Türk Kültürü Derslerinin durumunun acilen ele alınıp iki taraflı çözümlerin acilen üretilmesi gerekir.
- ✓ Son 10 yıl içinde Alman öğrenciler arasında Abitur (liseye giriş sınavı) yapıp üniversiteye kayıt yaptıranların oranı %36'dan %57'ye çıkmıştır. (Türk öğrencilerde bu oran bazı eyaletlerde %8'lerden %6'lara düşmüştür.)

- ✓ Türk öğrenci sayısının yaklaşık 300 bin olduğu bir ortamda öğrencilerin %80'inin Türkçe derslerine devam etmediği tespit edilmiştir.
- ✓ Türk gençlerinin sadece % 14'ü lise öğrenimini tamamlayıp üniversiteye gitmektedir. Almanya'daki Türk toplumunun sayısına bakacak olursak, sonuç olumlu ve yeterli değildir. Almanya'da yaşayan diğer göç veren ülkelerin oranları ise şöyle: Polonya %36; Macaristan %43; İspanya %43; Bulgaristan %46; İngiltere, %56; Fransa %62 (Allgemeine Zeitung, 2015: 8).
- ✓ Öte yandan, meslek yapan Türk öğrencilerin oranlarında bir iyileşme sağlanamamıştır. (Oysa Almanya'da meslek edinme ve edindirme imkânları çok geniştir ve özellikle Türk gençlerini tercih etmektedirler. Buna rağmen ekseri Türk aileleri ya bu imkânı bilmiyor veya ilgi duymuyorlar).
- ✓ Özellikle meslek edindirme alanında VHS ve IHK gibi Alman kurumları bu alanda geniş imkânlar sunmaktadır. Bu fırsatlardan Türk toplumu haberdar edilmeli ve katılım sağlanmalıdır. Burada Eğitim Ataşeliklerine ve Konsolosluklara önemli görev ve sorumluluk düşmektedir.
- ✓ İstatistikler incelendiğinde özürlü okullara (Sonderschule) giden öğrencilerin oranının, Gymnasium'a (liseye) gidenlerin oranının neredeyse iki katı olması ürkütücüdür.
- ✓ *(Sonderschule: yeteneksiz ve başarısız ayrıca özürlü öğrencilerin gönderildiği okullardır. Bu okullar Almancaya vakıf olmayan Türk öğrencilerinin de gönderildiği okul olarak bilinmektedir. Bu okullara gitmek zorunda bırakılan öğrencilerin çoğunun ne Almancayı ne de Türkçeyi tam olarak konuşamadıkları gerçeği ile karşılaşılıyor).*
- ✓ Alman okullarından geçerli diploma alamadan işsiz kalan gençlerimizin oranının %20 dolayında olması acilen masaya yatırılması gereken bir durum olduğunu göstermektedir.

Bu ve buna benzer olumsuzluklar sadece bizleri değil, Alman tarafını da yakından ilgilendirmektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, bu durum ortak eğitim politikalarının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bunun yanında anne ve babaların eğitim düzeylerini iyileştirmeleri ve çocuklarının geleceğinin eğitimden geçtiği bilincine varmaları gerekmektedir. Bunun için de farkındalıklar uyandırmak gerekmektedir.

Bu bağlamda, sadece Eğitim Müşavirliğinin ve Ataşeliklerin çalışmaları ile değil, aynı zamanda buradaki yetişkin insanlarımızı da eğitmek ve yönlendirmek için STK kuruluşlarının devreye sokulması gerekmektedir. Bunun için Kadın Aile ve Sosyal İşler Bakanlığının görevlendireceği ataşelerin ilgili (Baş)konsolosluklarda konuşlandırılması gerekmektedir. Böylece yetişkin insanlar, aileler, özellikle anneler seminerler yolu ile bilgilendirilerek sorunları bir ölçüde çözülmeye çalışılmalıdır. Türk aileleri büyük hukuksal sorunlar yaşamaktadır. Konsolosluklarda verilen hukuk danışmanlıkları yeterli olmamaktadır. Özellikle parçalanmış aileler, boşanmalar Türk toplumunu derinden etkilemekte ve onulmaz yaralar oluşturmaktadır.

Konsolosluklarda yoğun boşanma başvuruları yapılmakta, sonuçta ortadaki çocuklar bundan büyük yaralar almaktadır. Bu durum onların gelecekteki hayatlarını olumsuz etkilemektedir. Bunun acı örneklerini, yetişkin ancak anne babanın ayrı ya da parçalanmış olmasından kaynaklanan, sorunlu ve sosyal travmalar yaşayan gençlerde görmekteyiz.

6. ANADİL DERSİNİN GEREKLİLİĞİ

Öte yandan, anadilin öğrenilmesi ve öğretilmesini gerekli kılan birçok etken ve gereksinim vardır. Ancak bunların hepsini içeren iki konu üzerinde duracağız.

- ✓ Artan globalleşme ve Avrupa'nın bütünleşmesi ve kaynaşması tüm öğrencileri birden fazla dil edincine teşvik etmektedir. Burada yaşayan göçmen çocuklarının çok dilli olması bu amaca ulaşmak için büyük bir fırsattır. Bu yüzden çok dilliliğin yaşlara göre edinilmesine yardımcı olacak, nitelikli anadil dersi verilmelidir.

- ✓ Göçmen çocukların okulda anadil derslerinin desteklenmesi, Almanca öğrenimi için de önemlidir. İki dilli çocuklar için dil dersi düzenlendiği, karşılıklı organize edildiği ve anadillerini yeniden öğrenebilmeleri sağlandığında, diğer dilleri de daha hızlı ve sorunsuz bir şekilde öğrenebileceklerini bilimsel araştırmalar ve deneyimler göstermektedir.

Anadilin desteklenmesinde aynı zamanda birçok öğrencide eksik okuma ve yazma yeteneklerine dikkat çeken Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) önemli bir parametre olarak kabul edilmelidir.

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı'nda iyi olarak tespit edilmiş ülkeler, ikinci bir dil ediniminde anadilin önemini kabul etmişlerdir. Anadil dersi göçmen çocukların okul başarılarını iyileştirmek için önemli bir açıdır. Okullardaki çok dilli eğitim yoğunlaştırılmalı ve sürdürülmelidir. Bu uygulama öğrencilerin iş bulma ve refah düzeyini iyileştirecek önemli bir etkidir.

Öte yandan göçmen kökenli çocuklar Almanca dilini iyi öğrenmelidirler. Çünkü bu, Almanya'daki çocukların geleceğinin anahtarıdır. Anadile hâkim olmanın, Almanca dil ediniminde yardımcı olduğu bilinmektedir. Anadil dersinin resmi olarak Alman makamlarınca desteklenmemesi anlaşılabilir bir durumdur. Bu bağlamda politik ve sosyal ortamda, küresel dünyada çok dilli ve çok kültürlü vatandaşların ülke ve toplum için bir yarar ve katma değer sağlayacağı kesindir. Vatandaşlar çocukları için ana okul ve okul çağlarında gerekli desteği aldıkları takdirde, uluslararası ekonomik ve bilimsel alışverişlerde kültürel ve dilsel yeteneklerini kullanabileceklerdir.

Bu yüzden göçmen kökenli çocukların mevcut dilsel gereksinimleri okul tarafından karşılanmalı ve geliştirilmelidir. Bu sadece bir entegrasyon desteği olarak değil, aynı zamanda ekonomi ve ihracat yönünden de faydalanılabilir bir faktör olarak görülmelidir (Öztürk, 2016:47-48).

Bu yıl bu kapsamda, **Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)** beş üniversite ile anlaşma yapmıştır.

Anlaşmalı üniversiteler bünyesinde burslu “Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Yüksek Lisans” programları açılacaktır. Önümüzdeki akademik yılda (2018-2019) hayata geçirilecek programlara başvurular ise şimdiden yapılabilir.

“Yurt dışındaki gençlerimizin sosyal, kültürel ve mesleki yönden iyi yetişmesi için çalışmalar yürüten YTB, orada büyüyen çocuklarımızın anadilleri olan Türkçe konusunda da önemli programlar yürütüyor. Bu kapsamda geçtiğimiz yıl YTB-Sakarya Üniversitesi işbirliğiyle Türkçe öğretecek eğitimcilerin yetiştirilmesi amacıyla başlatılan ve başarılı sonuçlar veren “Türkçe Öğretimi Yüksek Lisans Programı”, ülkemizin köklü ve yenilikçi 5 üniversitesiyle imzalanan protokolle “Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Yüksek Lisans Programı” şeklinde genişletildi. Bu kapsamda Akdeniz Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi bünyesinde açılacak olan yüksek lisans programlarıyla yeni eğitimcilerin yetiştirilmesi planlanıyor.” (www.ytb.gov.tr, erişim tarihi: 23.07.2019).

7. ALMANYA'DA GENÇLERE YÖNELİK MESLEK EĞİTİMİ FIRSATLARI

Diğer taraftan Alman hükümeti ve eyaletler, göçmen kökenli gençlere iş piyasasında daha fazla şans ve fırsat için birçok eğitim olanağı sunmaktadır (VHS, IHK, Meslek Okulları, Halk Eğitim Okulları, Sanayi ve Ticaret Odası vb.). Bununla birlikte eyalet hükümetleri işsizliği aza indirmeye çalışmaktadır. Fakat buna Türk gençlerinin katılım oranı istenilen düzeyde değildir. Çünkü Türk dernekleri (STK ve Cami Dernekleri) Türk insanını bilgilendirmek için yeterli girişimlerde bulunmuyorlardı. Ancak son yıllarda bu yoldaki girişim ve çalışmalar hız kazanmıştır. Konsolosluk Eğitim Ataşelikleri, bu alanda büyük önem ve fonksiyon sahibidir. Ancak uzun yıllar (Baş)konsolosluklardaki Eğitim Ataşelik kadrolarının boş kalmış olması bu hizmetin yerine

getirilmesinde ciddi bir engel olmuştur. Ancak, tüm olumsuzluklara rağmen Alman ve Türk sivil kurumları ve kuruluşları işbirliği içinde istenen ortak hedefe ulaşabilirler.

“Alman Halk Eğitim Merkezleri“ (VHS) ve “Türk Halk Eğitim Merkezleri“ (THEM) arasında 2011 yılında imzalanan işbirliği projesi büyük bir yarar ve ivme sağlayabilir. Bu projeyi hayata geçirebilmek için daha fazla çaba gösterilmelidir.

Yukarıda belirtilen görüşlere göre göçmen çocuklarının dil edinimi çok güçlü bir şekilde desteklenmelidir. Almanca ve anadil, göçmen kökenli çocuklar tarafından iyi bir şekilde edinilebilmesi için desteklenmeli ve haftalık ders programlarına “entegre” ders olarak verilmelidir. Anadil, konsoloslukların desteklemesiyle çocuklara „Yabancı Dil“ olarak verilebilir. Anadil (tamamlama) Dersi (MEU) (Muttersprachlicher Ergänzungsunterricht) okul dışı bir hizmet veya aileler ya da konsoloslukların özel bir meselesi olarak görülmemelidir.

Göçmen kökenli gençlerimize en az üç dil (Almanca, Türkçe ve İngilizce) kazandırılmalı, Eğitim Bakanlığı'nın önem verdiği ve birçok kez belirttiği gibi bu kazanımlarını mesleki gelişimlerinde kullanabilmeleri sağlanmalıdır.

Göçmen kökenli birçok çocuğun ve gencin uzun süre Almanya'da yaşayacağı gerçeği göz önünde tutularak onların Almanya'yı ikinci memleketleri olarak benimseyeceğini unutmamak gerekir. Tüm plan ve projeler bu yönde yapılmalı ve geliştirilmelidir. Eğitimleri bir şekilde yarıda kalmış gençlerin AÖF kapsamında eğitimlerini tamamlamalarına yardımcı olunmalıdır.

AÖF önemli ve yararlı bir açılım olarak öğrencilere sunulmuştur. Bu konuda duyuru ve bilgilendirmeler ataşelikler ve STK aracılığı ile yapılmalı ve farkındalık uyandırılmalıdır.

Bu çocukların eğitim başarısızlıkları çoğunlukla yetersiz Almanca dil bilgisiyle ilintilidir. Kesin olan şu ki, Almanca dil bilgisi mesleki öğrenim sürecinde bir anahtar görevi görmektedir. Gözlemlere göre, bu problem anadil yeterli bir şekilde desteklenmediği için oluşmaktadır. Bu nedenle Türkçe ve Almanca öğrencilere (gençlere) yoğun/güçlü bir şekilde kazandırılmalıdır. Bu durum, çok dilliliğe giden yolda kültürlerarası anlaşma ve barışı kurabilmemizi sağlar.

8. ALMAN EĞİTİM SİSTEMİNİN GÖÇMEN ÇOCUKLARINA OLUMSUZ YANSIMALARI

Federal yapıya sahip Almanya'da, eğitim konusu eyaletlerin yetkisindedir. Ancak uygulamalar bakımından eyaletler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Almanya'da, çocukları küçük yaşta ayırttırmaya dayanan ve öğrencilerin potansiyelinden ziyade dil bilgisinin belirleyici olduğu bir eğitim sistemi mevcuttur. Bu bağlamda, BM ve OECD gibi uluslararası kuruluşlar, Alman eğitim sistemini göçmenler başta olmak üzere, toplumun alt katmanlarına ait gruplardan gelen çocuklara yeterli olanak sunmaması nedeniyle eleştirmektedir.

Max Planck Enstitüsü'nün araştırmaları (2017) aynı olumsuz tabloyu ortaya çıkarmaktadır. Yine Alman Sosyal Yardım Kuruluşları Birliği tarafından 2010 yılı içinde açıklanan bir rapor;

“Göçmen kökenli çocukların Almanya'daki eğitim sistemi nedeniyle ayrımcılığa uğradığını, her üç Alman öğrenciden biri liseye giderken her 10 yabancı öğrenciden sadece birinin liseye gidebildiğini ve üniversiteye giden öğrencilerin de sadece yüzde 3'ünü göçmen kökenlilerin oluşturduğunu” ortaya koymaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığımızın verilerine göre, Türkçe dersleri için Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonu (BAOKK) Kararı ile Türkiye'den görevlendirilen öğretmen sayısı 2017 yılı itibarı ile 532'dir. Alman makamlarının Türkçe anadili ve yabancı dil Türkçe dersleri için mahallen görevlendirdiği öğretmen sayısı ise (2017) 770'tir. Türkçe derslerine katılan toplam öğrenci sayısı ise 91 bin civarındadır. Bakanlığımızın gönderdiği toplam 532 öğretmenin derslerine katılan öğrenci sayısının ise 35.894 olduğu 2017 yılında tespit edilmiştir.

Anadil Tamamlama Dersi (MEU) (Muttersprachlicher Ergänzungsunterricht) veya diğer tanımlama ile Türkçe ve Türk Kültürü (TTK) adı altındaki Türkçe anadili derslerinin yaygınlaştırılması önündeki engeller:

- ✓ TTK derslerinin zorunlu ders kabul edilmemesi ve okul dersleri sonrasında kurs şeklinde düzenlenmesi (Bu ise öğrencilerde derse devam konusunda isteksizliğe neden oluyor),
- ✓ TTK derslerinin sınıf geçmeye etkisinin bulunmaması,
- ✓ Okul yöneticilerinin TTK dersleri konusunda çıkardıkları çeşitli bürokratik engellerin olması,
- ✓ Velilerin TTK dersleri için yeterince bilgi sahibi olmamaları ve talepte bulunmamaları;
- ✓ Ailelerde bu konularda bilgi ve bilinç eksikliğinin olması,
- ✓ Berlin eyaletinde yıllardan beri ders saatleri içerisinde yapılan Türkçe derslerinin değişik
  - bahaneler gösterilerek öğleden sonraki saatlere kaydırılıyor olması,
- ✓ Bazı belediyeler (örneğin Berlin Mitte) ve Bavyera Yönetiminin kullandığımız mekânlardan kira + KDV istiyor olmalarıdır.

Bu olumsuzlukları zamanla ortadan kaldırma adına TTK derslerinin farklı bir şekilde gerçekleştirilmesi için, alternatif arayışlar devam etmektedir. Bu bağlamda, T.C. Berlin Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliğinin STK ile işbirliği içinde oldukları sevindirici bir durumdur. YTB kuruluşundan da bu yönde destek alınarak zamanla Türk çocuklarının TTK derslerine daha fazla katılımları beklenmektedir (Yıldız 2018).

9. ÖNERİLER VE SONUÇ

Türk göçünün beraberinde getirdiği sorunların başında eğitim sorunları gelmektedir. Bunlar arasında anadil eğitimi önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadil, Alman makamlarının tanımladığı şekli ile “Anadil Tamamlama Dersi” (MEU) şimdilerde ise Türkçe ve Türk Kültürü (TTK) olarak tanımlanan ders, ailelerin ya da konsoloslukların özel bir sorunu olarak görülmemelidir. Almanya’nın tüm eyaletlerinde anadil dersi, sınıf kira ücreti ve çocuklar için sigorta masrafları ödenmeden verilmelidir. MEU dersinin ücretli verilme kararı, Bavyera Eyalet Hükümeti tarafından 14 Eylül 2004 yılında alınmıştır. Bu kararla Anadil Dersi, (MEU /TTK) belirttiğimiz gibi konsolosluk inisiyatifine bırakılmıştır (Öztürk, 2016: 50-67).

Almanya’da TTK derslerinin verimli bir şekilde verilebilmesinin ve ortadaki engellerin kaldırılmasının tek yolu hükümetler arası işbirliğinden geçmektedir. Ancak bunun kısa zamanda hallolacağını beklemek fazla iyimserlik olur.

Bunun için yukarıda belirttiğimiz alternatif öğretim yolları aranmalıdır ve STK’ların daha etkin biçimde devreye girmesi ve oradaki halkımızı yeterince bilgilendirmeleri gerekmektedir.

Öte yandan Türkiye’den gönderilen öğretmenlerin okul yönetimleri ile rahat iletişim kuracak düzeyde yabancı dile hâkim olmaları gerekmektedir. İlgili yerel yönetim ve makamlarla iletişimi kuracak, sorunları tartışabilecek, çözüm üretebilecek performansla sahip, Eğitim Ataşeliklerine atanacak meslektaşların yazılı ve sözlü iletişim ağını kurabilecek düzeyde yabancı dile hâkim ve çözüm üretebilecek donanımına sahip olmalarına özen gösterilmelidir.

Eğitim Ataşeliklerinin görevi sadece eğitimle sınırlı kalmamalı, yetişkinlerin problemlerine de çözüm bulmaya çalışmalıdırlar. Gençlerin eğitimlerini tamamlama yolunda farkındalık sağlamalı ve yardımcı olmalıdırlar. Meslek edinme konusunda Alman makamlarının sunduğu imkânları kullandırmalı ve bu konuda çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Allgemeine Zeitung (2015). (Politik: 09.09.2015), München.

Borsdorf, U. (1998). Eine Geschichte der Einwanderung aus der Türkei, Klartext-Verlag, Essen.

Çelik, L. (2013). Deutsch-Türkische Beziehungen (Türk Alman İlişkileri), Institut für Kultur & Geschichte und Integrationstudien, Würzburg.

KEUK, (2015). Türk-Alman Karma Eğitim Uzmanları Komisyonu Tutanakları (T.C. Eğitim Müşavirliği Berlin).

Öztürk, İ. (2016). “Münih Örneğinde Almanya’da Türkçe Öğretimi Sorunsallığı” (yay. haz. Alpaslan Okur & İsmail Güleç), III. Avrupalı Türkler Anadili Eğitimi Çalıştayı, ss. 39-67, SAÜ-Tömer Yayınları, Sakarya.

Richtlinie des Rates (1977). Über die schulische Betreuung der Kinder von Wanderarbeitnehmern (25. Juli 1977 (77/486/EWG)

Yıldız, C. (2018). Almanyada Türkçe Tartışması. (<http://diasporahaber.com/almanyada-turkce-tartismasi-musavirlik-Kanaliyla-bir-degerlendirme>) (Erişim tarihi: 05.03.2018).

<http://www.stmukwk.bayem.de/schule/arten/gs/muttersprach.html> (StMUK Ref. IV/2. b13, 12.0.0).